Өзбекстан Республикасы
Жоқары ҳәм орта арнаўлы билимлендириў министрлиги

Әжинияз атындағы
Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Улыўма педагогика ҳәм психология кафедрасы

«Қарақалпақстанда педагогика илимин раўажландырыўдың актуаль мәселелери: бүгин ҳәм келешек» атамасындағы Республикалық илимий-теориялық конференция МАТЕРИАЛЛАРЫ

«Қорақалпоғистонда педагогика илм-фанини ривожлантиришнинг долзарб масалалари: бугун ва келажак» мавзусидаги Республика илмий-назарий анжуман МАТЕРИАЛЛАРИ

МАТЕРИАЛЫ

Республиканской научно-теоретической конференции на тему «Актуальные вопросы развития педагогической науки в Каракалпакстане: сегодня и будущее»

Нөкис – 2022

Өзбекстан Республикасы
Жоқары ҳәм орта арнаўлы билимлендириў министрлиги
Әжинияз атындағы
Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Улыўма педагогика ҳәм психология кафедрасы

«Қарақалпақстанда педагогика илимин раўажландырыўдың актуаль мәселелери: бүгин ҳәм келешек» атамасындағы Республикалық илимий-теориялық конференция МАТЕРИАЛЛАРЫ

«Қорақалпоғистонда педагогика илм-фанини ривожлантиришнинг долзарб масалалари: бугун ва келажак» мавзусидаги Республика илмий-назарий анжуман МАТЕРИАЛЛАРИ

МАТЕРИАЛЫ

Республиканской научно-теоретической конференций на тему «Актуальные вопросы развития педагогической науки в Каракалпакстане: сегодня и будущее»

Нөкис – 2022

«Қарақалпақстанда педагогика илимин раўажландырыўдың актуал мәселелери: бүгин ҳәм келешек» атамасында илимий-теориялық конференция материаллары. Нөкис. НМПИ баспаханасы 2022 ж. 490 бет.

«Қарақалпақстанда педагогика илимин раўажландырыўдың актуал мәселелери: бүгин ҳәм келешек» атамасындағы илимий-теориялық конференция материалларына Республикамыздың жоқары ҳәм орта арнаўлы оқыў орынлары профессор-оқытыўшылары, докторантлар, магистрантлар, студентлер ҳәм улыўма орта билим бериў мектеплери оқытыўшыларының илим-изертлеў ҳәм тәлим-тәрбия мәселелерине арналған илимий баянатлары киргизилген.

Конференция материалларының мазмуны ҳәм онда көрсетилген дереклердиң дурыслылығына авторлар жуўапкер.

Редколлегия қурамы:

1.	**Б.П. Отемуратов**	НМПИ ректоры, редколлегия баслығы ф-м.и.д., доц.
2.	**М.А. Жалелов**	НМПИ Илимий ислер ҳәм инновациялар бойынша проректор, редколлегия баслығы орынбасары ф-м.и.к., доц.
3.	**Қ.А. Қодиров**	НМПИ Жаслар менен ислесиў бойынша проректоры п.и.д., доц.
4.	**У.К.Сейтжанова**	НМПИ Баслаўыш тәлим факультети деканы п.и.к., доц.
5.	**Т.Т.Утебаев**	-НМПИ Улыўма педагогика ҳәм психология кафедрасы баслығы, п.и.д., доц.
6.	**Қ.Сейтмуратов**	НМПИ Улыўма педагогика ҳәм психология кафедрасы доценти, п.и.к.
7.	**Т.А.Есемуратова**	-НМПИ Улыўма педагогика ҳәм психология кафедрасы үлкен оқытыўшысы
8.	**Н.П. Каипов**	-НМПИ Улыўма педагогика ҳәм психология кафедрасы ассистент оқытыўшысы
9.	**Х.Х.Ерлепесова**	-НМПИ Улыўма педагогика ҳәм психология кафедрасы ассистент оқытыўшысы

RESPUBLIKAMIZDA MÁMLEKETLIKEMES BILIMLENDIRIW MÁKEMLERIN SHÓLKEMLESTIRIW TIYKARLARI

Erejepov M. *- Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı Pedagogika kafedrası oqıtıwshısı*

Hámmemizge málim pútkil dúnya júzinde XXI ásirdi Globallasıw dáwiri dep táriyip berilgen. Bul bolsa, óz gezeginde jáhándegi ekonomikalıq, siyasiy, sociallıq, xalıq aralıq, bilimlendiriw sıyaqlı tarawlardaǵı bolıp atırǵan rawajlanıwlar hám ózgerisler teńdey en jayına sebep bolmaqta. Bunday en jayıw óz-ara sheriklik, yáki internet tarmaqları arqalı baylanıslardı ornatıw arqalı júz bermekte. Bul tarawlardıń ishinde eń áhmiyetlisi bilimlendiriw tarawı esaplandı. Sebebi sıpatlı kadr bul rawajlanıw deregi esaplanadı. Jáhándegi rawajlanǵan mámleketlerdiń bilimlendiriw siyasatında álleqashan mektepge shekemgi, mektep, orta arnawlı hám joqarı bilimlendiriwde jeke menshik tiptegi oqıw orınları ashılıp óz iskerligin sıpatli tárizde alıp barılmaqta.

Demek, mámleketimizde bul sistemada reformalardı ámelge asırıw zaman talabı desek qátelespegen bolamız. Sebebi bilimlendiriw sistemasi rawajlanǵan mámleketlerdiń tájiriybesi engizilse bul bilimlendiriwdegi sıpatlı bilim beriwdi ámelge asırıwǵa erisiledi. Bundaǵı dáslepki qádemleri 2020-jılı 23-sentyabrdegi jańadan baspadan shıǵarılǵan Bilimlendiriw haqqındaǵı nızamında mámleketlikemes bilimlendiriw mákemelerin ashıw hám onı qanday shólkemlestiriw haqqında tártibi belgilep qoyılǵan.

Mámleketlikemes bilimlendiriw mákemesi – mámleket tálim standartları, mámleket tálim talapları hám oqıw baǵdarlamalarına muwapıq bilimlendiriw xızmetleri kórsetiw iskerligin ámelge asırıw huqıqın beretuǵın licenziya tiykarında bilimlendiriw xızmetleri kórsetiwshi yuridikalıq shaxs.

Nizamnıń 31-statiyası mámleketlikemes bilimlendiriw mákemeleri dep atalıp bul mákemeleri qanday shólkemlestiriledi hám qanday húJjetler tiykarında óz iskerligin ámelge asırılıwı haqqında kórsetilgen. Bunda:

- mámleketlikemes bilimlendiriw mákemeleri óz iskerligin licenziya tiykarında ámelge asırıladı;
- mámleketlikemes bilimlendiriw mákemeleri licenziya talaplarına hám shártlerine muwapıq oqıtıw xızmetlerin kórsetedi;
- mámleketlik tálim standartları hám mámleketlik oqıtıw talaplarına muwapıq oqıtıw xızmetlerin kórsetiwshi mámleketlikemes bilimlendiriw mákemeleri pitiriwshilerine mámleket tárepinen tastıyıqlanǵan úlgidegi bilimlendiriw haqqındaǵı húJjetlerdi beredi;
- Kadrlar tájiriybesin asırıw hám olardı qayta tayarlaw boyınsha mámleketlikemes bilimlendiriw xızmetlerin kórsetiwshi bilimlendiriw mákemeleri tárepinen pitiriwshilerge mámleket tárepinen tastıyıqlanǵan úlgidegi bilimlendiriw haqqındaǵı húJjet beriliwi múmkin. Bunda kadrlar tájiriybesin asırıw hám olardı qayta tayarlaw boyınsha mámleketlikemes bilimlendiriw xızmetlerin kórsetiwshi bilimlendiriw mákemeleri belgilengen tártipte attestaciyadan hám mámleketlik akkreditaciyadan ótiwi kerek;
- Ǵarezsiz islep shıǵılǵan hám licenziyada kórsetilgen oqıw baǵdarlamaları boyınsha oqıtıw xızmetleri kórsetetuǵın mámleketlikemes bilimlendiriw mákemeleri

pitiriwshilerine Ózbekstan Respublikasında tán alınatuǵın bilimlendiriw haqqındaǵı húJjetlerdi beredi;

- Mámleketlikemes bilimlendiriw mákemelerine normativ-huqıqıy húJjetler talaplarına muwapıq tálim-tárbiya procesin shólkemlestiriw ushın zárúr shárt-sharayatlar jaratıw hám joqarı kásiplik sheberligine iye bolǵan pedagog kadrlar hám basqa kadrlardı qamtıp alıw boyınsha is-ilajlar kóredi;

- Mámleketlikemes bilimlendiriw mákemeleri tárepinen islep shıǵılǵan oqıw baǵdarlamaları boyınsha oqıtıw bilim alıwshı onıń ata-anası yáki basqa nızamlı wákilleri hám mámleketlikemes bilimlendiriw mákemesi ortasında dúziletuǵın, oqıtıw múddetleri, shártleri hám tólemleri, táreplerdiń huqıq hám májbúriyatları hámde basqa shártler belgilenetuǵın shártnama tiykarında ámelge asırıladı[6] dep kórsetilgen.

Joqarıda kórsetilgen jeke menshik bilim beriw orınların ashıw hám óz iskerligin kórsetiwde birinshi náwbette licenziya tiykarında ámelge asırılatuǵınlıǵı, bul licenziyanı Ózbekstan Respublikasi Ministrler Kabineti janındaǵı Bilimlendiriw sıpatın qadaǵalaw mámleketlik inspekciyası tárepinen beriletuǵınlıǵı hám licenziyanı alǵan kúnnen baslap xızmet kórsetetuǵınlıǵı, sonday-aq, licenziyanıń ámel etiw waqtın toqtatıp turıw, biykar etiw, qayta rásmiylestiriw processlerinde qadaǵalawı, mámleketlikemes oqıw ornı esaplansada mámleketlik tálim standartları hám talaplarınan shıǵıp ketpegen halda xızmet kórsetiwi hám bul licenziyada belgilep qoyılǵanlıǵı, mámleketlik úlgidegi húJjet alıwı atap kórsetilgen. Sonday-aq, oqıtıwdı ámelge asırıwdıń dáslepki basqıshı eki tárepleme shártnama dúziwdi rásmiylestiriwden baslanatuǵınlıǵı kórsetilgen. Bunda shártnama oqıw ornı hám bilim alıwshı hám onıń ata-anası yáki nızamlı wákili qatnasında ámelge asırılatuǵınlıǵı, shártnamada eki táreptiń orınlawı kerek bolǵan shártleri belgilep qoyılǵan.

Licenziya – licenziyalawshı organ tárepinen yuridikalıq hám fizikalıq shaxsqa berilgen, licenziya talapları hám shártlerine sózsiz ámel etilgenligi halda iskerliktiń licenziyalanıp atırǵan túrin ámelge asırıw ushın ruxsatnama (huqıq).

Ayrıqsha aytıp ótetuǵın tárepi mámleketimiz aymaǵında mámleketlik oqıw orınlarınıń pitiriwshileri menen teńdey kúshke iye respublikamızda tán alınatuǵın húJjettiń beriliwi belgilep kórsetilgen.

Mámleketlikemes bilimlendiriw mákemeleri ulıwma orta hám orta arnawlı oqıw orınları mámlekelik bilimlendiriw mákemelerine qaraǵanda tólemli-shártnama tiykarında xızmet kórsetedi. Bunda shártnamada eki táreptiń kelisimi tiykarında ámelge asırıladı.

Mámleketlikemes bilimlendiriw mákemeleri bilim alıwshılardıń sociallıq qorǵawǵa iye ekenligi bul bolsa normativ húJjetler tiykarında ámelge asırılatuǵınlıgı belgilep berilgen. Nızamnıń 52-statiyasına muwapıq Mámleketlikemes bilimlendiriw mákemeleri bilim alıwshılardı sociallıq qorǵawdı nızam húJjetlerine, óz ustabına hám basqa da húJjetine muwapıq ámelge asırıladı[7] dep kórsetilgen. Demek, bul tártip hár bir mákemeniń óziniń ustabında kórsetilgen bolıwı kerek.

Nızamnıń 58-statiyasında mámletlikemes shólkemleri licenziya alınǵan kúnnen baslap bes jıl dawamında akkreditaciyadan ótken dep esaplanadı, bul múddet

[6] Ózbekstan Respublikası Bilimlendiriw haqqındaǵı nızamı. 2020-jılı 23-sentyabr
[7] Ózbekstan Respublikasi Bilimlendiriw haqqındaǵı nizami. 2020-jılı 23-sentyabr

juwmaqlanǵannan keyin, Nızamda belgilengen tártipte attestaciya hám akkreditaciyadan ótkeriledi[8] dep kórsetilgen. Bizge málim hár bir bilimlendiriw mákemeleri hár bes jıldan attestaciya hám akkreditaciya ótkerilip turıladı. Endi mámleketlikemes bilimlendiriw mákemesi dúzilgen kúnnen baslap 5 jıl dawamında heshqanday attestaciya hám akkreditaciyadan ótkerilmeydi. Mámlekelikemes mákemelerde bul processti Ózbekstan Respublikasi Ministrler Kabineti janındaǵı Bilimlendiriw sıpatın qadaǵalaw mámleketlik inspekciyası tárepinen ámelge asırıladı.

Mámleketlikemes bilimlendiriw mákemelerin shólkemlestiriwde birinshi náwbette belgili bir muǵdarda qarjı zárúr esaplanadı. Qarjı tiykarında qurılıs hám basqada máteriallıq-texnikalıq bazasın bekkemlew alıw kerek. Sonday-aq, bul jerde buyurtpashılardıń talabların prognoz ete biliw zárúr. Bul boyınsha Nızamnıń 62-statiyasında Mámleketlikemes bilimlendiriw mákemelerin qarjılandırıw shólkemlestiriwshilerdiń, kadrlar buyurtpashılardıń pul hám máteriallıq qarjıları hámde nızam húJjetlerinde qadaǵan etilmegen basqa derekler esabınan ámelge asırıladı[9] dep belgilep berilgen. Demek, qasıdur joqarı oqıw ornı tárepinen onıń janında mámleketlikemes mektepge shekemgi bilimlendiriw oqıw ornı shólkemlestiriletuǵın bolsa sol joqarı oqıw ornı tárepinen qarjı menen támiyinlew, qurılıs jumısların alıp barıw, zárúr inventarlardı jetkerip beriw hám sol jerde islewshi pedagog-xızmetkerlerdiń perzentlerin oqıw ornına jaylastırıwǵa zárúrliklerin anıqlaw arqalı ámelge asırılıwı múmkin.

Mámlketimizde ámelge asırılıp atırǵan bilimlendiriwdegi alıp barılıp atırǵan siyasat hám keyingi jıllardaǵı reformalar birinshiden sıpatlı kadrlar jetilistirip shıǵarıw, bilimlendiriw sıpatın asırıw, erteńgi kúni mámleketimizdi rawajlandıratuǵın barkamal áwladtı tárbiyalawdan ibarat ekenliginiń guwasımız. Sózimizdiń ayqın dálili sıpatında mámleketlikemes bilimlendiriw mákemelerin shólkemlestiriw, onıń tártibi, iskerligi belgilep berilgen. Mámleketlikemes bilimlendiriw mákemeleri sıpatlı bilim beriwde, jetik kadrlardı shıǵarıwda, bas maqsetimiz esaplanǵan kamil insandi tarbiyalawday ullı isti ámelge asırıwına heshqanday gumanımız joq.

Paydalanǵan ádebiyatlar

1.Ózbekstan Respublikasınıń 2020-jılı 23-sentyabrdegi «Bilimlendiriw haqqında»ǵı 637-sanlı nızamı.

2. Ózbekstan Respublikasınıń 2005-jılı 25-maydaǵı «Iskerliktiń ayırım túrlerin licenziyalaw haqqında»ǵı 71-II-sanlı nızamı.

3. Sh.Mirziyoyev «Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak». Toshkent. 2017 "O'zbekiston"

4. R.X.Djuraev. S.T.Turg'unov «Ta'lim menejmenti» Toshkent. 2006. "Voris-Nashriot" .

5. T.M.Ummatqulov «Ta'lim tizimini boshqarish». Farg'ona. 2015.

[8] Ózbekstan Respublikasi Bilimlendiriw haqqındaǵı nizami. 2020-jılı 23-sentyabr

[9] Ózbekstan Respublikasi Bilimlendiriw haqqındaǵı nizami. 2020-jılı 23-sentyabr

МАЗМУНЫ

1-СЕКЦИЯ.
ПЕДАГОГИКА ТАРИЙХЫН ИЗЕРТЛЕЎДИ РАЎАЖЛАНДЫРЫЎ ҲӘМ ЖЕТИЛИСТИРИЎДИҢ АКТУАЛ МӘСЕЛЕЛЕРИ

Утебаев Т. Таълим мазмунини модернизациялаш ва таълим сифатини ошириш - давр талаби…….. **3**
ҚодировҚ. Олий таълим тизимида ғоявий тарбиянинг устувор йўналишлари…… **4**
Пазылов А. 2022 — 2026-жылларға мөлшерленген ҳәрекетлер стратегиясында – тәлим ҳәм тәрбия мәселелери…… **9**
Жиемуратов Т. XX әсирдиң 30-жылларында ташкент әтирапындағы қарақалпақ тилинде сабақ оқытылған мектеплер…… **12**
Сейтмуратов К. Жаслар арасында жазба саўатлылықты раўажландырыўдың гейпара мәселелери……..... **15**
Bekimbetova G. Qoraqalpoq etnopedagogikasida yoshlarni do'stlik, insoniylikka tarbiyalashning tarixiy ildizlari……..... **19**
Машерипова А. Қарақалпақстанда мектепке шекемги билимлендириў кеше ҳәм бүгин……..... **22**
Алимов А., Утебаев Т. Қарақалпақ педагогикасы тарийхын изертлеўде орны бар алым……..... **24**
Исмайлов А.С. Шаңарақ тәрбиясында салт-дәстүрлердиң әҳмийети..... **26**
Dosxodjaeva A. Qaraqalpaq xalqiniń shańaraq dúziwdegi salt-sanasi, shańaraq túrleri ham oniń tárbiyaliq áhmiyeti……..... **28**
Сейтмуратова Т.К. Қорақалпоғистонда XXI асрда дидактика ва ўқитиш технологияларининг ривожланиши……..... **30**
Оразымбетов Е.К. Халқ педагогикасида ёшларни ватанпарварликка тарбиялашнинг ўзига хослиги……..... **34**
Shukurlayeva V., Jumasheva G. O'zbekiston Respublikasida davlat va nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarining rivojlanish tarixi……..... **36**
Бекниязов Б. Мектептен тысқары жумысларда-мәдений мийраслардан пайдаланыў усыллары……..... **39**
Кеңесбаев Қ. Қарақалпақстанда журналист кадрларды таярлаў педагогикалық машқала сыпатында..... **41**
Менлимуратова Т.Н. Қарақалпақ фольклорында миллий музыка саз әспаблары арқалы оқыўшыларды руўхый-әдеп икрамлық тәрбиялаўдың әҳмийети..... **45**
Nurekeev B. Dzyudo gúresiniń qaraqalpaqstanda keń jayılıwı..... **47**
Дарменбаева Ж. Соғлом турмуш тарзини шакллантириш давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида..... **49**
Sarsenbaev Q. T.Qaypbergenov povestlerinde insan psixologiyasın jaratıw sheberligi..... **51**
Бектурсинова Г.Ж. Третий ренессанс в глазах каракалпакской молодежи..... **53**

Yaxshiboyeva D.T. Biotexnologiya fanini o'qitish samaradorligini oshirishda talabalarning mustaqil ta'limni tashkil etish metodikasi..... **166**
Alewov Ó., Saparbaev E. Harakatli o'yinlarni tarbiyaviy, sog'lomlashtiruvchi va bilim berish ahamiyatlari..... **168**
Abdirimova Sh.X.. Ta'lim jarayonini tashkil etishda muammoli ta'limning ahamiyati..... **171**
Kurbanbayeva D. Definition of the concept "woman" in phraseologies in the karakalpak and english languages..... **173**
Абдиразақова Н. Мектептеги класстан тыс жумыслар арқалы оқыўшыларды мийнет сүйиўшиликке тәрбиялаў усыллары..... **175**
Annayeva M. Oqiwshilardiń ana tilinen ózlestirgen bilimlerin ámelde qollaniwdi uyretiwdiń metodikasi..... **179**
Erejepov Respublikamizda mámleketlikemes bilimlendiriw mákemlerin shólkemlestiriw tiykarlari..... **183**
Qurmangalieva A. Zamanagóy pedagogikaniń rawajlaniwinda logopediya pániniń orni..... **186**
Xalmuratova Sh. Baslawísh klass oqíwshílarínińkreativ pikirlewin rawajlandíríwda triz texnologiyasínan paydalaníwdíń áhmiyeti..... **187**
Saburova S. Baslawish klasslardiń ana tili sabaqlarinda klasstantis jumislardi shólkemlestiriw mazmuni..... **190**
Boranbaev B. Jámiyetlik turmisqa talapqa say beyimlespegen hám óz ornin tabalmaǵan balalar tárbiyasi..... **193**
Mırzabaeva D. Baslawísh klass matematika sabaqlarínda stem texnologiyasínan paydalaníwdíń áhmiyeti..... **195**
Tólegenov M. Shaxstíń sociyalizaciya processinde mekteptiń roli..... **198**
Наршабаева А.Ю. Студенттерді шет тілі сабағында мәдениет аралық толеранттылыкка тәрбиелеу технологиясы..... **200**
Мамбетзадаева Ф. Мектепке шекемги жастағы баланың жеке сыпатларын қәлиплестириўдиң әҳмийети..... **203**
Japparbergenova I.B. Bo'lajak pedagoglarning tashkilashtiruvchi-boshqaruvchilik kompitentligini shakllantirish..... **205**
Шермухамедов А.Т. Дистанционное обучение в узбекистане: steam..... **206**
Сапаров А.Т. Мектепке шекемги жастағы балаларды тәрбиялаўда халық ойынларының әҳмийети..... **209**
Сейтмуратов С. Стереометриялық мәселелерди шешиўде векторлар усылы..... **212**
Каллибекова Г., Айтмуратова И. Пластилинография как развитие творческих способностей младших школьников..... **215**
Shodiyeva O. M., Qurbonov B. Tibbiy biologiya fanini o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish..... **217**
Каллибекова Г.А., Шукируллаева С., Моделирование предложений в период обучения грамоте..... **220**

«Қарақалпақстанда педагогика илимин раўажландырыўдың актуаль мәселелери: бүгин ҳәм келешек» атамасындағы
Республикалық илимий-теориялық конференция
МАТЕРИАЛЛАРЫ

«Қорақалпоғистонда педагогика илм-фанини ривожлантиришнинг долзарб масалалари: бугун ва келажак» мавзусидаги
Республика илмий-назарий анжуман
МАТЕРИАЛЛАРИ

МАТЕРИАЛЫ
Республиканской научно-теоретической конференции на тему «Актуальные вопросы развития педагогической науки в Каракалпакстане: сегодня и будущее»

Әжинияз атындағы НМПИ баспаханасында басылған. 2022-ж.
Буйыртпа №0329 Нусқасы – 100 дана. Форматы 60х84 Көлеми 30 б.т.
230105, Нөкис қаласы, П.Сейтов көшеси, н/ж. Реестр №11-3084.